

Žensko prestupništvo: fenomenologija, teorijski pristupi i praktične implikacije*

Autorka: Sonja Protić

Monografija autorke dr Sonje Protić, dugogodišnje naučne saradnice na Institutu za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu, rezultat je zaokruživanja decenije njenog istraživačkog rada u oblasti maloletničkog prestupništva. Vodeća motivacija za nastanak ove knjige je doprinos popularizaciji teme ženskog prestupništva u Srbiji, ali i publikovanje do sada neobjavljenog materijala na tu temu koji je autorka prikupila u toku svog naučnoistraživačkog rada. Autorka monografije je priredila preglednu analizu sekundarne literature koja za cilj ima predstavljanje radova koje je konsultovala tokom bavljenja ovim problemom, uz ogradu na samom početku da dati prikaz „ne predstavlja sistematski prikaz literature za navedene aspekte ženskog prestupništva, već prikaz relevantne i relativno reprezentativne empirijske i teorijske građe“ koja je prikupljena tokom više od jedne decenije istraživačkog iskustva u toj oblasti (str. 122). Fokus autorke je na psihološkom razmatranju problema prestupništva maloletnica i žena, dok se među obrađenom literaturom nalaze prevashodno inostrani, ali i malobrojni autori i autorke iz Srbije.

Istraživačko pitanje na koje se traži odgovor u sklopu ove knjige, da li su rodne razlike relevantni faktor u kontekstu prestupništva, odnosno na koji način se rodne razlike ispoljavaju u oblasti maloletničkog prestupništva kao svake vrste ponašanja koja podleže sankcionisanju prema važećim propisima određene zemlje, veoma je relevantno danas. Na samom početku analize autorka napominje kako se razlike između muškaraca i žena ne uvažavaju sistematično i konzistentno prilikom prikupljanja podataka, što predstavlja veliki problem u istraživanjima teme odnosa žena i prestupništva. Među glavnim zaključcima o razlikama koje se odnose na žensko prestupništvo su da postoji uočljiv trend rasta stope ženske delinkvencije u evropskim zemljama, može se primetiti i praznina u znanju o nasilju žena, ali i da postoji drugačiji tretman žena u odnosu na druge prestupnike u smislu preblagog ili prestrogog kažnjavanja i primena specifičnog tretmana na žene.

---

* Protić, S. (2023). *Žensko prestupništvo: fenomenologija, teorijski pristupi i praktične implikacije*. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja. http://www.iksi.ac.rs/izdanja/zensko_prestupnistvo_2023.pdf

Publikacija se sastoji od tri celine od kojih se prva bavi fenomenologijom prestupništva maloletnica i žena (počev od tema učestalosti, tipa i strukture, prestupničkog ponašanja, preko povratništva i karakteristika učinioca, do putanje, konteksta i dinamike izvršenja krivičnog dela). Druga celina se bavi etiologijom i relevantnim teorijskim pristupima u razumevanju putanja ženskog prestupništva, među kojima su kao osnovna dva prepoznati *rodno-neutralni* i *rodno-osetljiv pristup* maloletničkom prestupništvu. Poslednji, treći monografije deo pruža pregled psiholoških programa prevencije i tretmana, kao i važeće zakonske regulative u ovoj oblasti u Republici Srbiji. Sva poglavlja su praćena kritičkim osvrtom na prezentovani materijal, a celokupna građa propraćena je zaključnim razmatranjima u sklopu kojih se autorka refleksivno osvrće na sopstveni rad i njegova eventualna ograničenja.

Poglavljje koje se odnosi na fenomenologiju ženskog prestupništva polazi od činjenice da žene čine znatno manji broj prestupa i krivičnih dela u odnosu na muškarce, naročito kada je reč o nasilnim delima, dok se među prestupima najkarakterističnijim za žene nalaze prostitucija i bežanje od kuće. Takođe je važno napomenuti da postoji porast učestalosti ženskog kriminaliteta na opštem nivou, kao i porast kriminaliteta na uzrastu od 7 do 17 godina, nakon čega je odustajanje od kriminaliteta veće među devojkama nego među mladićima. Među karakteristikama prestupnica obrađene su biološke i psiho-socijalne karakteristike prestupnica, dok za neke aspekte fenomenologije ženskog prestupništva podaci koji se odnose na žene nisu izdvojeni ni dostupni, tako da ostajemo uskraćeni za praćenje i razumevanje trendova u tom domenu. Među drugim obrađenim, a značajnim elementima fenomenologije, su kontekst i karakteristike ženskog kriminaliteta, kao i razvoj, taksonomija prestupništva i recidivizam. Kritički osvrt nakon ovog poglavlja uključuje i debatu o rodno-neutralnim u odnosu na rodno-osetljive modele interpretacije prestupništva koje detektuju i nezanemarljive razlike i specifičnosti kada je reč o ženama i devojkama prestupnicama.

Drugo poglavljje koje predstavlja pregled teorijskih pristupa etiologiji ženskog prestupništva organizovano je oko pristupa imenovanih kao rodno-neutralni i rodno-osetljiv pristup. Za razliku od rodno-neutralnog pristupa, rodno-osetljiv pristup uzima u obzir "specifičnosti prirode i značenja kriminaliteta među maloletnicama i ženama, odnosno ulogu viktimizacije i marginalizacije žena" (Pasko & Chesney-Lind, 2016 prema Protić, 2023). Za rodno-neutralni pristup, maloletničko prestupništvo kao pojava nezavisno je od roda, a među autorima koji se pominju u toj grupi shvatanja mahom su sociološki klasici poput Dirkema i Mertona. Kada je reč o razumevanju razlika u učestalosti i kontekstu prestupa u okviru rodno-neutralnog pristupa, u sklopu istog se na razlike gleda kroz različit nivo izloženosti faktorima rizika i protekcije, dok neka od predstavljenih istraživanja pokazuju da su devojčice izložene većem stepenu spoljašnje i unutrašnje kontrole u odnosu na dečake. Sa druge strane, rodno osetljiv pristup nastoji da uvaži iskustvo žena i njihovih jedinstvenih psiholoških, razvojnih i

društvenih potreba, jer se znanja o kriminalitetu muškaraca ne mogu jednostavno i direktno primeniti na razumevanje kriminaliteta, odnosno prestupništva žena. Među ovom grupom teorija ističe se rodna teorija prestupništva u fokusu čijeg interesovanja su mehanizmi putem kojih organizacija roda (faktori koji se odnose na rodne norme, rodne razlike u moralnom razvoju i empatiji nastale usled razlika u socijalizaciji, stepen socijalne kontrole itd.) oblikuje prestupništvo žena i devojaka. Značajan prostor u monografiji posvećen je psihološkim teorijama poput teorije vezanosti i teorije mentalizacije, kao i socio-emocionalnom modelu prestupništva, koje su takođe razmatrane kroz problem ženskog prestupništva.

Poslednje, treće poglavlje monografije *Žensko prestupništvo* posvećeno je problemu tretmana ženskog prestupništva i uglavnom je fokusirano na psihoterapijski tretman, ali i na druge tretmane poput treninga socijalnih veština, multisistemske terapije, ali i rodno-osetljive i psiho-socijalne tretmane i tretmane zasnovane na mentalizaciji. Ovo poglavlje je praćeno kritičkim osvrtom, ali i preporukama za unapređenje tretiranja ovog problema u budućnosti koje bi se zasnivale na izmeni zakonodavnog okvira, povećanju broja profesionalaca koji rade sa populacijom maloletnih prestupnika, odnosno prestupnica, ali i uvođenju psihoterapijskog rada sa prestupnicima i članovima njihovih porodica. U sklopu zaključnih razmatranja navedeni su problemi koji su ograničili autorku u sveobuhvatnosti istraživanja, od kojih je najveći nedostatak podataka koji se odnose na žene ili istraživanja na uzorku koji uopšte nije ni uključivao žene.

Obzirom na navedena organičenja koja se tiču fokusa na psihološke pristupe, sopstvena usmerenja u istraživanju, doprinosi monografije koju je priredila dr Sanja Protić vezanih za usmeravanje pažnje na pitanje roda u oblasti prestupništva su neosporni i indikativni za veće usmeravanje pažnje na temu roda vezano za ovaj problem. Sa druge strane, postoji i nekoliko slabosti koje je i sama autorka identifikovala i koje mogu da posluže kao smernica za istraživanja na temu ženskog prestupništva u budućnosti. Najveći deo navedenih organičenja proizilazi iz činjenice da je prema naslovu fokus za ženskom prestupništvu, ali da zbog često navođenog nedostatka podataka koji se odnose posebno na maloletnice i žene, u većem delu monografije dominira tema prestupništva uopšte, nevezano za pitanje rodne razlike. Stoga monografija *Žensko prestupništvo* postavlja kao zadatak pred autore i autorke koji će se ovom temom baviti u budućnosti da dalje razviju rodni pristup ovom problemu, upotpune prikaz relevantne literature, kao i da u kvantitativnim istraživanjima izdoje varijablu roda i time omoguće njeno sistematičnije praćenje u interpretaciji prikupljenih podataka.

Dr Sanja Petkovska *

---

* Korespondencija: sanja.petkovska@iksi.ac.rs, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Gračanička 18, 11000 Beograd, Srbija. ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4414-6469>

Predloženo citiranje: Petkovska, S. (2023). Žensko prestupništvo: fenomenologija, teorijski pristupi i praktične implikacije (prikaz knjige). *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 42(2–3), 185–187.